

A globalizáció hatásai a fogászatban – magyar és nemzetközi perspektívák**The impact of globalization on dentistry – Hungarian and international perspectives****Darvas Kristóf Márk** fogorvostanhallgató¹ **Janik Leonárd** mesteroktató²¹ Semmelweis Egyetem, Fogorvostudományi Kar² Semmelweis Egyetem, Megelőző Orvostani és Népegészségtani Intézetdarvask98@gmail.com, janik.leonard@semmelweis.hu*Initially submitted Sept. 10, 2025; accepted for publication Sept. 30, 2025***Abstract**

Globalization has become a basic phenomenon of the 21st century, fundamentally transforming healthcare systems, including dentistry—at multiple levels. This study explores the ways how the globalization shaped dental practice, technology, knowledge transfer, and mobility of patients and professionals. By comparative approach, the study analyzes the dental systems of Hungary and Sweden, focused particularly on the role of the Dental World international congress in facilitating knowledge exchange. It is based on recent literature, international health policy documents, and unique data collected from ten years of Dental World events. Key findings highlight how globalization drives technological innovation (such as CAD/CAM, 3D printing, and digital workflows), redefines business models, and intensifies dental tourism, especially toward Hungary. In contrast, Sweden demonstrates universal access, high-level prevention, and integrated digital solutions. The discussion chapter addresses challenges such as growing inequalities, the digital gap, workforce migration, sustainability, and ethical concerns about data protection and patient safety. The Conclusion concerns significant opportunities of globalization offered for dental care improvement, benefits of which are unevenly accessible. Sustainable adaptation, adherence to international guidelines, and an inclusive, ethical approach are essential to use all opportunities provided by globalization of dentistry.

Kulcsszavak: globalizáció, fogászat, Magyarország, Svédország, Dental World, technológiai innováció, egészségügyi egyenlőtlenségek, fenntarthatóság

Keywords: globalization, dentistry, Hungary, Sweden, Dental World, technological innovation, health inequalities, sustainability

Bevezetés

A globalizáció a 21. század egyik legmeghatározóbb társadalmi-gazdasági folyamata, amely jelentős mértékben alakította át az egészségügyi rendszereket, köztük a fogászatot is. Az információ, a tőke, az áruk és a szolgáltatások szabad áramlása, valamint a technológiai fejlődés, a közlekedés gyorsulása és a nemzetközi politikai nyitottság új lehetőségeket teremtett a fogászati ellátásban – ugyanakkor számos kihívást is felszínre hozott.

A fogászatban a globalizáció hatása jól nyomon követhető az ellátási struktúrák, a képzési rendszerek, a technológiai fejlődés és a piaci szereplők szintjén egyaránt. Megjelentek új

üzleti modellek (például a franchise-hálózatok), a digitális technológiák (CAD/CAM, 3D nyomtatás, mesterséges intelligencia) gyors terjedése átalakította a klinikai gyakorlatot, és a szakmai tudástranszfer is felgyorsult. Egyre jelentősebbé vált a fogászati turizmus, amely új gazdasági, társadalmi és etikai kérdéseket vetett fel, különösen Közép-Kelet-Európában.

Tanulmányunk célja, hogy bemutassa, miként alakította át a globalizáció a fogászati ellátórendszereket, a technológiai fejlődést, a tudásáramlást, valamint a páciensek és szakemberek mobilitását. Esettanulmányként Magyarország és Svédország fogászati rendszerét hasonlítjuk össze, külön kitérve a Dental World kongresszus szerepére a nemzetközi tudástranszferben. Emellett figyelmet fordítunk a fenntarthatóság, a környezetvédelem és az egészségügyi egyenlőtlenségek kérdéseire is.

A globalizáció a fogászatban egyszerre kínál lehetőségeket és jelent kihívásokat. Az alkalmazkodás, a fenntarthatósági szempontok integrálása, valamint a nemzetközi és helyi irányelvek összehangolása elengedhetetlen ahhoz, hogy a globalizáció pozitív hatásai érvényesüljenek, miközben a kockázatok is kezelhetőek maradnak.

Módszertan

Kvalitatív és kvantitatív módszereket egyaránt alkalmazunk. A szakirodalmi áttekintés során a WHO, FDI, OECD, The Lancet és más nemzetközi szervezetek releváns jelentéseit, valamint a legújabb tudományos publikációkat dolgoztuk fel. Emellett saját kutatásként a Dental World kongresszus 2015 és 2024 közötti előadóinak, programjainak, résztvevőinek és trendjeinek elemzése történt meg. Az összehasonlító elemzéshez a magyar és svéd fogászati rendszer legfontosabb mutatóit, finanszírozási modelljeit és hozzáférési mechanizmusait vettük alapul.

A globalizáció értelmezése az egészségügy és a fogászat szempontjából

A globalizáció a 21. század egyik legátfogóbb társadalmi-gazdasági folyamata, amely az egyes országokat és régiókat egyre szorosabban kapcsolja össze (Giddens, 2002; Castells, 2000). Nem csupán a gazdaságra, hanem az egészségügyre és ezen belül a fogászatra is mélyreható hatást gyakorol. A globalizáció fő mozgatórugói közé tartozik az információ, a tőke, az áruk és a szolgáltatások szabad áramlása, amelyet a technológiai fejlődés, a közlekedés gyorsulása és a nemzetközi politikai nyitottság segít elő (Giddens, 2002; Scholte, 2005; Labonté & Schrecker, 2007). Az egészségügy globalizációja az orvostudományi eredmények, kezelési protokollok, képzési rendszerek gyors nemzetközi terjedését eredményezte, ami egyrészt javította a hozzáférést a modern ellátáshoz, másrészt új kihívásokat is teremtett, például a digitális szakadék vagy a munkaerő-migráció területén.

A fogászatban különösen markáns a globalizáció hatása a technológiai fejlődés (digitális diagnosztika, CAD/CAM, 3D nyomtatás, mesterséges intelligencia), az anyagellátási láncok nemzetközivé válása, a szakmai tudástranszfer felgyorsulása, valamint a páciensek és szakemberek mobilitása terén (Castells, 2000, Chen et al., 2020). Új üzleti modellek (franchise, hálózatos ellátás), a digitális egészségügyi szolgáltatások elterjedése és az interdiszciplináris együttműködések mind hozzájárulnak a fogászati szektor gyors átalakulásához. Ugyanakkor a globalizáció felerősítheti a regionális különbségeket is: a fejlett országokban a digitális innovációk a hétköznapi ellátás részévé válnak, míg a kevésbé fejlett régiókban sokszor az alapszintű szolgáltatásokhoz való hozzáférés is kihívást jelent (Peres et al., 2019; Castells, 2000). A globalizáció tehát egyszerre jelent fejlődési lehetőséget és új, összetett problémákat – ezek kezelése összehangolt nemzetközi és helyi stratégiákat igényel.

A globalizáció hatása a fogászati szektor főbb szereplőire

A fogászati szektor főbb szereplői – páciensek, fogorvosok, fogtechnikusok, egészségügyi személyzet, gyártók és forgalmazók, valamint az oktatási intézmények – mind eltérő módon szembesülnek a globalizáció következményeivel (FDI, 2021; Giddens, 2002).

A páciensek számára a globalizáció megnövelte a választási lehetőségeket, hiszen a nemzetközi információáramlás és az egészségügyi turizmus révén könnyebben juthatnak hozzá akár külföldi kezelésekhöz is (Glick et al., 2012; Eysenbach, 2001). A digitális egészségügyi rendszerek, az online időpontfoglalás, a telekonzultáció és az okoseszközös tájékoztatás mind globális trenddé váltak, amelyek átalakítják a páciens-ellátási útvonalat (Lunt et al., 2011). Ugyanakkor nőtt az elvárás is: egyre többen keresik a magasabb színvonalú, gyorsabb, személyre szabott ellátást, amelyhez gyakran a digitális technológiák, innovatív anyagok és kezelési módszerek adnak alapot.

A fogorvosok számára a globalizáció új szakmai és vállalkozói kihívásokat teremtett. Gyorsan kell alkalmazkodniuk a legújabb technológiákhoz, szoftverekhez, digitális eszközökhöz, miközben a nemzetközi szintű verseny és a szakember-mobilitás miatt egyre nagyobb hangsúly kerül a folyamatos továbbképzésre, idegen nyelvi kompetenciákra, sőt: a marketingtudásra is (Chen et al., 2020). A globalizáció erősíti a szakmai mobilitást: sok magyar fogorvos vállal munkát külföldön, de egyre több nemzetközi szakember érkezik Magyarországra is.

A fogtechnikusok és laboratóriumok esetében a digitalizáció és a globális értékláncok lehetővé tették a CAD/CAM rendszerek, a 3D nyomtatás és a nemzetközileg szabványosított munkafolyamatok gyors elterjedését. Sok laboratórium már nem helyben, hanem nemzetközi együttműködésben készíti az eszközöket, ami költséghatékonyságot, de egyben minőségi és tanúsítási kihívásokat is jelent (Miyazaki et al., 2009).

A gyártók és forgalmazók számára a globalizáció egyszerre jelent piacbővülést és intenzívebb versenyt. Ma már a legnagyobb, multinacionális cégek – Dentsply Sirona, Straumann, Nobel Biocare, Ivoclar, stb. – szabják meg a technológiai fejlődés irányát, miközben a helyi, kisebb szereplők számára egyre nehezebb lépést tartani (Petersen, 2009). A globális ellátási láncok sérülékenysége a COVID-19 világjárvány is rámutatott: a beszerzési nehézségek, alapanyaghiányok és logisztikai problémák jól mutatják a rendszer összekapcsoltságának kockázatait.

Az egészségügyi személyzet (asszisztensek, dentálhigiénikusok, adminisztrátorok) munkája is komplexebbé vált: a nyelvi és informatikai kompetenciák, a nemzetközi standardok betartása és az interkulturális érzékenység mind elengedhetetlenné váltak a mindennapi működéshez. A mobilitás ezen a területen is növekszik, különösen az EU-n belüli munkavállalás révén.

Az oktatási intézmények számára a globalizáció elsősorban a nemzetközi hallgatói mobilitás, a digitális tanulási platformok, a globális tanúsítványok és a tudásmegosztás kétirányúsága révén jelent kihívást és lehetőséget. Az angol nyelvű képzések, az Erasmus+ és hasonló programok, valamint a nemzetközi együttműködések mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a magyar fogorvosképzés is egyre inkább bekapcsolódjon a globális tudáshálózatba (FDI, 2021; Peres et al., 2019).

Összességében a globalizáció a fogászati szektor minden szereplője számára új lehetőségeket és kihívásokat teremt: a gyors alkalmazkodás, a folyamatos tanulás, az innovációra való nyitottság és az etikai szempontok érvényesítése kulcsfontosságúvá váltak a sikeres működéshez.

Nemzetközi tudástranszfer és szakember-mobilitás

A globalizáció hatásait a fogászatban nemcsak egészségpolitikai elemzések, hanem vezető nemzetközi szakmai szervezetek és kutatók is intenzíven vizsgálták már (Petersen, 2009). A különböző földrajzi, gazdasági és kulturális kontextusok ellenére számos szakértő egyetért abban, hogy a globalizáció új lehetőségeket teremtett a tudásmegosztás, a technológiai fejlődés és a minőségi ellátás területén, ugyanakkor új kihívások elé is állította a rendszereket, különösen a hozzáférés, az egyenlőtlenségek és a fenntarthatóság területén.

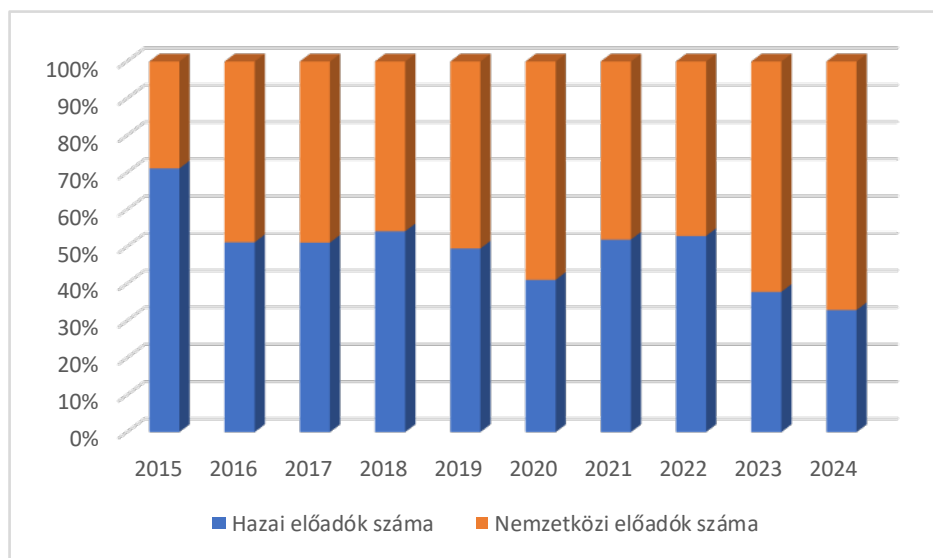
A nemzetközi tudástranszfer a fogászatban napjainkra rendkívül felgyorsult, főként a digitális technológiáknak, a nemzetközi kongresszusoknak és a globális szakmai hálózatoknak köszönhetően. Az FDI World Dental Federation, a WHO, az IFDEA és más szervezetek közös kezdeményezései, valamint a nagy nemzetközi kiállítások (pl. Dental World, IDS Köln, AEEDC Dubai) lehetővé teszik, hogy a legújabb kutatási eredmények, innovációk és kezelési protokollok villámgyorsan elterjedjenek világszerte (Petersen, 2009). A tudástranszfer kétirányúvá vált: már nemcsak a „nyugati” országok diktálják a trendeket, hanem egyre több innováció születik Ázsiában, Dél-Amerikában vagy Közép-Európában is. A virtuális konferenciák, webináriumok és online kurzusok révén a szakmai továbbképzés globális, naprakész és demokratikusabb lett.

A Dental World kongresszus példája jól mutatja, milyen jelentősége van egy ország számára a nemzetközi tudástranszfernek.

Év	Résztevők száma	Konferencia résztvevők száma
2015	3000	1 100
2016	4 200	1 400
2017	5 500	1 700
2018	7 500	2 100
2019	9 500	2 400
2020	2 000	2 000
2021	5 500	1 700
2022	6 800	2 000
2023	8500	2 300
2024	10 500	2 500

1. ábra: a Dental World résztvevőinek száma (2015-2024)

Számos magyar fogorvos és fogtechnikus közvetlenül is profitál abból, hogy világszínvonalú előadókat, új technológiákat és kezelési eljárásokat ismerhet meg első kézből, illetve saját tapasztalatait is megoszthatja más országok szakembereivel.

2. ábra: a Dental World a magyar és külföldi előadóinak aránya (2015-2024)

Ez elősegíti a szakmai megújulást, a nyitottságot és az innovációra való fogékonyságot, miközben hozzájárul a magyar fogászat nemzetközi versenyképességéhez is.

A tudástranzfer nemcsak a szakmai információk áramlását jelenti, hanem a szemléletformálást, a multikulturális hozzáállás elterjedését is. Egyre nagyobb hangsúlyt kap az etikus betegellátás, a fenntarthatóság és a társadalmi felelősségvállalás is – ezek mind a globális diskurzus elengedhetetlen elemei, amelyek a magyar fogászati gyakorlatban is fokozatosan megjelennek (Turner, 2008).

Ugyanakkor a globalizációval együtt járó szakember-mobilitás kettős arcú: míg a külföldi tapasztalatok és továbbképzések hozzájárulnak a magyar fogorvosok szakmai fejlődéséhez, addig a „brain drain” jelenség – vagyis a fiatal szakemberek tartós kivándorlása – jelentős munkaerőhiányt okoz itthon (WHO, 2023). Ez különösen a vidéki, hátrányos helyzetű térségekben érzékelhető. A visszacsatolás azonban gyakori: sokan, akik külföldön tapasztalatot szereznek, később visszatérnek, s ezzel hozzájárulnak a hazai ellátás színvonalának emeléséhez.

Svédország és Magyarország összehasonlítása

Svédországban az univerzális, államilag támogatott rendszer biztosítja a lakosság számára a magas szintű prevenciót, a digitális integrációt és az egyenlő hozzáférést. Az állam által finanszírozott egészségügyi rendszerben a fogászati ellátás minden korosztály számára elérhető, különös hangsúlyt fektetve a megelőzésre és az egészségtudatos magatartásra (Widström et al., 2004).

Ország	DMF-T (12 éves gyermekek)	Év	Forrás
Svédország	0,7–0,9	2018–2022	WHO/FDI, EGOHID
Magyarország	2,3–3,5	2016–2019	GYEMSZI, NNK, WHO

3. ábra: DMF index összehasonlítása a 12 éves korcsoportban

A svéd rendszer szoros együttműködésben áll az ipari és tudományos szférával, így az innováció gyorsan beépül a mindennapi gyakorlatba. A rendszer egyik alapelve, hogy a társadalmi igazságosság, az egyenlő esélyek mindenre kiterjedjenek: az alacsony jövedelmű, hátrányos helyzetű csoportok is rendszeres prevencióban és korszerű kezeléseikben részesülnek. A digitális megoldások, például a telemedicina vagy az elektronikus egészségügyi adatok alkalmazása, tovább erősítik az ellátás hatékonyságát (E-health Agency Sweden, 2022).

Magyarországon ezzel szemben a globalizáció hatása leginkább a magánszektorban, a fogászati turizmusban és a technológiai importban érhető tetten. Míg a magánklinikák jelentős része világszínvonalú ellátást kínál, ez elsősorban a fizetőképes, gyakran külföldi páciensek számára elérhető. Az állami rendszernek pénzügyi kihívásokkal és szakemberhiánnyal kell szembenéznie, így a prevenció kevésbé hangsúlyos, és jelentős társadalmi egyenlőtlenségek mutatkoznak az ellátáshoz való hozzáférésben, illetve az általános szájüregi egészségben. A magyar fogorvosképzés és kutatás ugyanakkor erősen integrált a nemzetközi hálózatokba, ami hosszú távon segítheti az ellátás modernizációját (Gaál et al., 2011, Szigeti et al., 2017).

Szempont	Magyarország	Svédország
Finanszírozás	Állami és magán ellátás, de a minőségi ellátás gyakran magánrendeléshez kötött	Részben állami finanszírozás, különösen 23 év alatt és 65 év felett
Hozzáférés	Egyenetlen, vidéken korlátozottabb az elérhetőség	Egyenletes hozzáférés, digitális rendszer támogatja
Prevenció szerepe	Alulértékelt, inkább tüneti kezelés	Kiemelten fontos, már gyerekkorban elkezdődik
Szűrővizsgálatok gyakorisága	Gyakran csak panasz esetén történik	Évente vagy félevente kötelező/ajánlott
Fogászati kultúra	Kevésbé tudatos szájhygiénia, alacsonyabb megelőzési hajlandóság	Magas fokú egészségtudatosság és felelősség
Technológia	Magánklinikákon korszerű, de nem mindenhol elérhető	Általánosan modern, digitális rendszerek használata általános
Oktatás és szaktudás	Magas színvonalú fogorvosképzés, de sok a külföldi munkavállalás	Kiemelkedő oktatás, stabil fogorvosi utánpótlás
Árak	Állami ellátás olcsóbb, de korlátozott. Magánellátás drágább	Magas árak, de az állami támogatás csökkenti a terhet
Lakosság szájegészsége	Közepes vagy gyenge (WHO szerint alacsonyabb a fogmegtartás)	Jó, alacsony a foghiány és parodontális problémák aránya
Fogpótlások, implantáció	Legtöbbször magánrendelésben történik	Gyakrabban része a standard ellátásnak, állami támogatás mellett

4. ábra: Magyarország és Svédország fogászati helyzetének összehasonlítása

Összességében tehát elmondható, hogy míg Svédországban a globalizáció a rendszerszintű egyenlőséget és technológiai fejlettséget támogatja, Magyarországon inkább a magánszektorban jelenik meg markánsabban. A két modell közötti különbségek rávilágítanak arra, hogy a globalizáció hatásai országonként eltérő módon jelentkezhetnek, és az adaptációs képesség nagyban függ a politikai akaratoktól, a társadalmi struktúrától és az egészségügyi finanszírozási modellről.

A svéd modellből Magyarország számára tanulság lehet a prevenció erősítése, az inkluzivitás növelése, a digitális ellátás fejlesztése és az állami szerepvállalás fokozása – mindezek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a globalizáció előnyeit minél szélesebb körben, fenntartható módon érvényesítsük.

Fenntarthatóság és környezetvédelem

A fenntarthatóság kérdése a globális egészségügyben és a fogászati szektorban egyre hangsúlyosabbá válik. A fogászati ellátás ökológiai lábnyoma jelentős, amely főként a felhasznált anyagok (pl. műanyagok, amalgám, egyszer használatos eszközök) mennyiségéből, a hulladéktermelésből, a víz- és energiafelhasználásból, valamint a vegyszerek és fertőtlenítőszeres alkalmazásából ered (FDI, 2021). A modern fogászatban egyre nagyobb az igény a környezetbarát, újrahasznosítható vagy lebomló anyagokra, illetve a fenntartható technológiákra (Wadia, 2020). A fejlett országokban, például Svédországban, már komoly szabályozás vonatkozik az amalgám használatára, a hulladékkezelésre és a légszennyezés minimalizálására, míg Magyarországon ezek a folyamatok még kezdeti stádiumban vannak.

A fenntarthatóság nemcsak környezetvédelmi kérdés, hanem gazdasági és társadalmi dimenziókkal is bír. Az energiahatékonyság, a digitális megoldások alkalmazása (pl. papírmentes adminisztráció, távoli konzultációk), valamint az ellátási láncok optimalizálása mind hozzájárulnak a környezeti terhelés csökkentéséhez. Fontos ugyanakkor, hogy a fenntartható fogászat ne csak a legmodernebb, drága magánklinikák privilégiuma legyen, hanem a közfinanszírozott rendszerben, a kisebb rendelőkben és a vidéki ellátásban is megvalósuljon.

A nemzetközi szervezetek, például a WHO és az FDI, egyre több iránymutatást adnak a zöld egészségügy, azon belül a fenntartható fogászat megvalósítására. Magyarországon is nő az érdeklődés a zöld rendelők, a környezettudatos protokollok és a fenntartható fogászati oktatás iránt, de ezek széles körű elterjedéséhez további ösztönzőkre, képzésekre és szabályozási lépésekre lesz szükség.

Megbeszélés

Az eredmények alapján a globalizáció a fogászatban összetett, sokszínű folyamatként jelenik meg. Egyértelmű, hogy a technológiai fejlődés, a nemzetközi tudástranszfer és a digitális innovációk jelentős mértékben javították a kezelések színvonalát, a diagnosztikai pontosságot és a páciens-élményt – különösen azokban az országokban, ahol az állam aktívan támogatja ezek bevezetését. Ugyanakkor a globalizáció kihívásai – a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek, a szakember-elvándorlás, a digitális szakadék, a fenntarthatósági problémák és az etikai dilemmák – komoly kockázatokat is hordoznak.

Magyarország számára a legnagyobb kihívást a társadalmi egyenlőtlenségek mérséklése, a prevenció hangsúlyosabbá tétele, valamint a köz- és magánszektor közötti egyensúly megteremtése jelenti. Svédország példája jól mutatja, hogy a rendszerszintű, központosilag koordinált, prevencióra és esélyegyenlőségre építő ellátás hosszú távon fenntarthatóbb és

igazságosabb lehet. Azonban a magyar rendszer előnye a rugalmasság, a piaci innováció gyors átvétele és a nemzetközi hálózatokhoz való alkalmazkodás képessége.

A fenntarthatóság terén mindkét ország számára kihívást jelent a környezeti terhelés csökkentése, a zöld technológiák bevezetése és a társadalmi felelősségvállalás erősítése. Az etikai kérdések – adatvédelem, páciensjogok, ellátáshoz való egyenlő hozzáférés – szintén a globális diskurzus részei, és egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a szakmai közbeszédben.

A globalizáció pozitív hatásai csak akkor érvényesülhetnek széles körben, ha a helyi rendszerek képesek rugalmasan, de tudatosan alkalmazkodni: ehhez nem csupán technológiai, hanem társadalmi, oktatási és etikai innovációkra is szükség van. A jövőben várható, hogy a digitalizáció, a fenntarthatóság és az inkluzivitás hármasa határozza meg a fogászat fejlődési irányát Magyarországon és világszerte.

Következtetés

A globalizáció a fogászatban nem tekinthető egyértelműen pozitív vagy negatív tényezőnek; inkább lehetőségek és kihívások komplex együttese. A siker kulcsa az adaptáció, a fenntarthatósági és etikai szempontok integrálása, valamint a nemzetközi irányelvek és a helyi igények összehangolása.

Magyarország számára kiemelten fontos, hogy a szakmai fejlődést ne csak a technológiai innováció, hanem a társadalmi egyenlőség, a prevenció és a fenntarthatóság szempontjai is vezéreljék. Ehhez szükség lesz az állami és magánszektor közötti harmonikus együttműködésre, a szakember-utánpótlás biztosítására, valamint arra, hogy a globális trendeket a magyar társadalmi és gazdasági valósághoz igazítsuk.

A svéd példából tanulva a jövő fogászata akkor lehet hosszú távon fenntartható és igazságos, ha mindenki számára biztosított a korszerű ellátáshoz való hozzáférés, a prevenció szemlélet, az etikus működés, és ha a környezetterhelést is sikerül minimalizálni. A nemzetközi együttműködések, a tudástranszfer és a közös szakmai diskurzusok továbbra is kulcsszerepet játszanak abban, hogy a globalizáció pozitív hatásait minél szélesebb körben, fenntartható módon érvényesítsük.

Irodalomjegyzék:

- CASTELLS, M. (2000). The rise of the network society (2nd ed.). Blackwell Publishers.
- CHEN, Y. W., STANLEY, K., & ATT, W. (2020). Artificial intelligence in dentistry: Current applications and future perspectives. *Quintessence International*, 51(3), 248–257. <https://doi.org/10.3290/j.qi.a43952>
- EYSENBACH, G. (2001). What is e-health? *Journal of Medical Internet Research*, 3(2), e20. <https://www.jmir.org/2001/2/e20/>
- E-health Agency Sweden. (2022). Digital health services in Sweden. <https://www.ehalsomyndigheten.se>
- FDI World Dental Federation. (2021). Vision 2030: Delivering optimal oral health for all. <https://www.fdiworlddental.org/vision2030>
- GAÁL, P., SZIGETI, S., CSERE, M., GASKINS, M., & PANTELI, D. (2011). Hungary: Health system review. *Health Systems in Transition*, 13(5), 1–266. <https://eurohealthobservatory.who.int/publications/i/hungary-health-system-review-2011>
- GIDDENS, A. (2002). Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives. Routledge.

- GLICK, M., WILLIAMS, D. M., KLEINMAN, D. V., VUJICIC, M., WATT, R. G., & WEYANT, R. J. (2016). A new definition for oral health developed by the FDI World Dental Federation opens the door to a universal definition of oral health. *Journal of the American Dental Association*, 147(12), 915–917. <https://doi.org/10.1016/j.adaj.2016.10.001>
- LABONTÉ, R., & SCHRECKER, T. (2007). Globalization and social determinants of health: The role of the global marketplace. *Globalization and Health*, 3(6). <https://doi.org/10.1186/1744-8603-3-6>
- LUNT, N., SMITH, R., EXWORTHY, M., GREEN, S. T., HORSFALL, D., & MANNION, R. (2011). Medical tourism: Treatments, markets and health system implications: A scoping review. *OECD Health Working Papers*, No. 54. <https://doi.org/10.1787/5kgj3lx86nbn-en>
- MIYAZAKI, T., HOTTA, Y., KUNII, J., KURIYAMA, S., & TAMAKI, Y. (2009). A review of dental CAD/CAM: Current status and future perspectives from 20 years of experience. *Dental Materials Journal*, 28(1), 44–56. <https://doi.org/10.4012/dmj.28.44>
- PERES, M. A., MACPHERSON, L. M. D., WEYANT, R. J., DALY, B., VENTURELLI, R., MATHUR, M. R., ... & BENZIAN, H. (2019). Oral diseases: A global public health challenge. *The Lancet*, 394(10194), 249–260. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(19\)31146-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(19)31146-8)
- PETERSEN, P. E. (2009). Global policy for improvement of oral health in the 21st century: Implications to oral health research of World Health Assembly 2007, World Health Organization. *Community Dentistry and Oral Epidemiology*, 37(1), 1–8. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0528.2008.00448.x>
- SCHOLTE, J. A. (2005). *Globalization: A Critical Introduction* (2nd ed.). Palgrave Macmillan.
- SZIGETI, SZ., GAAL, P., GYENES, P., FARKAS-BORBÁS, F., MIHALICZA, P., GRESZ, M., KIEFER, P., VITRAI, J., FADGYAS-FREYLER, P., HORVÁTH, J. K., & BABARCZY, B. (2017). Health system performance assessment, Hungary: A step forward toward evidence-informed health policy. *European Journal of Public Health*, 27(Suppl_3). <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckx189.303>
- TURNER, L. (2008). Cross-border dental care: ‘dental tourism’ and patient mobility. *British Dental Journal*, 204(10), 553–554. <https://doi.org/10.1038/sj.bdj.2008.389>
- WADIA, R. (2020). Sustainability in dentistry. *British Dental Journal*, 228, 932. <https://doi.org/10.1038/s41415-020-1793-2>
- WHO (2023). *Health Workforce Support and Safeguards List 2023*. World Health Organization.
- WIDSTRÖM, E., & EATON, K. A. (2004). Oral healthcare systems in the extended European Union. *Oral Health & Preventive Dentistry*, 2(3), 155–194.